

Mammeluk

Kondrate Tatarishvili

‘Oeïaragho’ (‘Ongewapende’)

Mammeluk

Historische roman

© 2021 A. Djavakhadze / Uitgeverij U2pi

Titel: Mammeluk

Auteur: Kondrate Tatarishvili - 'Oeïaragho' ('Ongewapende')

Vertaling: Artchil Djavakhadze

Redactie: Tineke en Hans Hagen

Uitgever Nederland:

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag, www.uitgeveriju2pi.nl

Druk: JouvBoekdrukkerij.nl

ISBN: 978 94 9324 045 2

NUR: 302

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Nabij de rivier de Techuri, voorbij het einde van het dorp Usjapata, strekt zich tussen twee bergketens een brede vallei uit. Deze vallei is ontstaan doordat het water daar tienduizend jaar doorheen heeft gestroomd. Sinds mensenheugenis schuurt de rivier langs de oevers waarop bossen en met groene laurierstruiken begroeide heuvels liggen. Zo is een vlakte ontstaan, dat door het sediment van klei vruchtbaar is geworden en voor de mens een prachtige landbouwplek heeft opgeleverd.

De mens profiteert dan ook volop van deze natuurlijke voordelen. Je kunt op dit veld geen plekje vinden dat niet is bewerkt, waar niet is geploegd en gezaaid.

Anderhalve eeuw geleden werd hier, op dit veld, trosgierst verbouwd.

Het was hooimaand. In de heldere, turkooiskleurige hemel stond het glorieuze hemellichaam uitbundig te stralen. Op het breed uitgestrekte veld stonden hier en daar wat mensen te schoffelen. Om voor wat schaduw te zorgen had men verspreid over het veld enkele bomen laten staan. Een mooie moerbeï met grote takken, een es en nog een paar andere bomen sierden het veld.

Op één plek werkte een groepje van drie mannen. Een van hen was helemaal grijs, een van de anderen had een fraaie snor en de derde had alleen donshaartjes op zijn bovenlip. De eerste was de vader en de andere twee zijn zonen.

‘Doorgaan, jongens, blijf schoffelen! Nog voor het eten moeten wij deze rij afgewerkt hebben,’ riep de oude man tegen de jongens. ‘Godzijdank is het mooi weer, zien jullie dat? Mogen de kwelgeesten van een eerlijke boer en van het christendom vernietigd worden, net zoals de wortels van dit onkruid zullen uitdrogen!’

‘Maar, ik snap iets niet, baba¹,’ merkte Gigo, de oudste zoon op, ‘hoe komt het dat er zo veel verschillende soorten onkruid in onze grond zitten? Vorig jaar hebben wij deze grond toch twee keer geschoffeld. Dan zou je denken dat wij het helemaal onkruidvrij zouden hebben gemaakt, maar moet je kijken, dit jaar kwam er weer zo veel onkruid op, haast net zo veel als de Tartaarse troepen die ons land zijn binnengevallen!’

‘Je lijdt aan geheugenverlies, jongen’ onderbrak zijn jongere broer Malchaz hem, ‘deze rij hebben we vorig jaar helemaal niet geschoffeld. Daar, bij de es, hebben wij wel twee keer geschoffeld, maar hier bij de dichtbegroeide trosgierst was dat toen niet nodig.’

¹ Papa in een westelijk Georgisch dialect.

‘Je hebt helemaal gelijk, mijn zoon,’ bevestigde zijn vader hem, ‘weet je nog, dat we dit stuk grond niet konden schoffelen omdat de door God en mens gehate indringers waren binnengevallen. Ondanks mijn grijze baard en mijn zwakke handen en voeten, heb ik me toch bij het leger aangemeld en zijn we naar Imeretië² opgetrokken. ‘O, Heilige Maagd,’ hief de oude man zijn ogen op, ‘verlos ons van alle verraders die broeders tegen broeders aanzetten! O God, help koning Solomon³ van Imeretië de overwinning te behalen... Hij heeft bij Chresili de ongelovigen al verslagen en Levan Abashidze⁴, de verrader van broeders, omgebracht. O God, schenk hem de overwinning!’

‘Inderdaad, het schiet me weer te binnen! Daardoor heb ik twee weken niet kunnen werken, ik hielp mee met het repareren van zadels voor de troepen die naar de strijd gingen,’ zei Gigo een beetje beschaamd. ‘O, wat heb ik toen veel van die rotgordels moeten poetsen. Daardoor is

² Tegenwoordig een West-Georgische provincie, vroeger is het een apart koninkrijk geweest.

³ Solomon I, ‘de Grote’, (1735 - 1784), van de Bagrationi-dynastie, was koning van Imeretië (westelijk Georgië) van 1752 tot 1765 en opnieuw van 1767 tot zijn dood in 1784.

⁴ Levan Abashidze (overleden 14 december 1757) was een lid van de Georgische adellijke familie (tavadi) van Abashidze, prominent aanwezig in de politiek van het koninkrijk Imeretië in de 18e eeuw. Hij was de grootvader van moederskant van koning Solomon I van Imeretië, tegen wie hij vocht en uiteindelijk de dood vond in de strijd met het leger van Solomon I bij Chresili.

deze akker niet geschoffeld en moeten wij nu dubbel werk doen.’

Alle drie waren ze handig met de schoffel. Het scherpe ijzer van de schoffels bonkte op de vette, met zand gemengde grond.

‘Als ik het goed heb, dan moet het nu ongeveer etenstijd zijn,’ zei Malchaz.

De oude man hield zijn hand boven zijn ogen en keek naar de zon.

‘Inderdaad, het is al bijna middag,’ zei hij kalm, stopte met het werk en steunde op zijn schoffel. ‘Jongens, Ivakia en Pilukia zijn toch samen met de vrouwen die het eten rondbrengen naar het dorp gegaan. Zij zullen nu wel snel komen, denk ik. Het is hen blijkbaar niet gelukt om iedereen op tijd te bedienen. Je weet dat als je met meerdere mensen te maken hebt, het best wel eens lastig is om je aan je schema te houden. Sommige mensen hebben een bepaald probleem en sommigen weer een ander. Sommigen zijn ook ziek. De moeder van Koetsju ligt ziek thuis en zijn schoondochter Maia heeft door al haar zorgen het eten blijkbaar niet op tijd klaar kunnen maken. De vrouw van Bitá is ook ziek geworden... Maar jullie arme moeder heeft het eten al lang klaar, denk ik, maar ze kan toch niet in haar eentje hierheen komen. Ze moet ook op de anderen wachten.’

‘Heb je honger, jongen?’ grapte Gigo tegen Malchaz.
‘Kijk, ze komen eraan.’

En inderdaad, op de weg langs de rivier de Techuri kwamen twee gewapende mannen aangelopen, gevolgd door een vijftiental vrouwen met mandjes op hun schouders.

De vrouwen verspreidden zich over het veld en voegden zich bij hun werkende familieleden. Een vrouw van middelbare leeftijd, zeer mager, maar met een levendige en wilskrachtige uitdrukking op haar gezicht, kwam bij het groepje van de vader en zijn twee zonen. Naast haar liep haar 7 à 8-jarige zoontje. Het kind droeg een grote kruik op zijn schouder, maar liep toch dapper door, en kon zijn moeder goed bijhouden.

‘Wie hebben we daar? Wie komt daar aan? Het is mijn zoontje, mijn Chvitsja, die mij altijd blij maakt’, verwelkomde de oude man het kind, uit de verte. ‘Jongen, je hebt onze geiten toch niet laten ontsnappen? Lieve kind!’

‘Lieverd, tholige⁵, hij luisterde niet naar mij, hij bleef maar doorgaan en vroeg mij om hem naar het korenveld mee te nemen. Toen hij de geiten had teruggebracht bleef hij de hele tijd in zichzelf praten. Maar, ik moet wel zeggen dat

⁵ Oogappeltje! (Dit is hoe een vrouw haar man of een man zijn vrouw in Mingrelië, een westelijke provincie van Georgië, aansprak).

hij deze kruik de hele weg vanaf ons huis zelf heeft gedragen’, zei de vrouw glimlachend. Ze legde haar mandje onder de moerbeiboom neer en veegde met haar kleurrijke hoofddoek het zweet van haar gezicht.

‘Goed mijn jongen, lieve kind, zorg er altijd voor dat de geiten niet weg kunnen lopen, anders komt er geen kaas en yoghurt in huis, die je juist zo lekker vindt’, zei de oude man tegen het kind, stopte toen met zijn werk en liep richting de moerbeiboom.

Iedereen ging in de schaduw van de moerbeiboom zitten.

De vrouw legde een paar kastanje- en beukentakken op de grond, en op dit tafelkleed van groene bladeren zette ze nog de warme ‘ghomi’ – de trosgierstap. In de ghomi zaten stukjes kaas. Daarnaast lag een groter stuk kaas.

‘Heb je de rietbeker niet meegenomen?’ vroeg de oude man aan zijn vrouw. ‘Waarom ben je toch zo laat? Jouw jongens bleven me maar aan mijn kop zeuren waar het eten bleef. Ze zijn nog jong en moeten op tijd eten’, zei de oude glimlachend, ‘Zeg vrouw, sinds ik een jaartje ouder ben geworden, interesseer ik jou niet meer... Maar pas op, na een lange droogte komt onweer met harde regen!’

‘Wat zit je nou te kletsen, oude’, plaagde de vrouw hem met een glimlach terug. ‘Hoe zou ik de rietbeker nou vergeten kunnen zijn?’ Ze bukte zich naar de mand. ‘Hier is je rietbeker. Waarom ik zo laat ben, vraag je? In deze

verdomde tijden mogen we God danken dat ik toch nog gekomen ben – beter laat dan nooit. Bij het ene gezin was iemand ziek, een ander moest gierst dorsen in het hof van een edelman en een derde moest daar van wol iets weven. Uiteindelijk is iedereen er dan, de tijd vliegt. Maar dan moet je weer wachten op de gewapende begeleiding. Mijn Heer, is dit nou een normaal leven? Zullen we ooit nog de dag meemaken waarop je weer zonder angst en niet gewapend in het veld de lunch kunt gebruiken? En als je deze gezwollen rivier wilt oversteken, moet je ook de pest overwinnen. De boot is niet groter dan een trog, hoe past iedereen erin? Daar moet je ook weer wachten...’

‘Het is goed, lieverd! Jij praat net zoals diaken Saba,’ zei de oude man glimlachend tegen zijn vrouw. ‘Jij en ik begrijpen elkaar best! Chvitsja, zoontje, wil jij het sap van de gezegende wijnstok voor me inschenken? Met een droge keel kan ik moeilijk eten.’

De levendige jongen met glanzende ogen en een spitse kin trok een kurk van groene bladeren uit de hals van de kruik en schonk de granaatappelkleurige wijn in de rietbeker.

De oude man nam de volle beker in zijn hand, sloeg zijn ogen op naar de hemel en zei op plechtige toon: ‘God, U zij de glorie. Wees onze beschermheer, vestig vrede in ons land, maak een einde aan de eeuwige geschillen en de strijd tussen de edelen! Verdelg, God, het onrechtvaardige en verhef het christendom. Laat koning Solomon

overwinnen en sta hem bij. Lang leve de koning! Mijn zonen, de koning heeft het bevel gegeven dat als iemand een gevangene durft te verkopen aan Turkije, of hij nu een burger of een geestelijke is, zelfs als hij een bisschop is, hij niet gespaard zal blijven en zal worden verblind ... Oh-oh! Ik prijs de kromme wijnstok voor de zoete trossen die deze wijn heeft opgeleverd!’ – sprak de oude man, dronk de beker leeg en streek met zijn hand over zijn snor en baard om de wijndruppels af te vegen.

Na de gedane arbeid smaakte de verdiende maaltijd goed. De kleine Chvitsja ging naast zijn vader en broers zitten en hoewel hij thuis al had gegeten, at hij net als de anderen smakelijk mee, alsof hij al drie dagen niet had gegeten.

‘Zeg zoon, wie is dat? Gigo, kijk eens, die man daar op het paard? Wie kan het zijn? Oh, wat vliegen de jaren voorbij! Zelfs het zien gaat achteruit. Vroeger kon ik op een afstand van zestig stappen een ei dat aan een boom hing met de kogel dwars doormidden schieten,’ herinnerde de oude man zich bitter, ‘en nu kan ik zelfs nog geen ruiter herkennen.’

Gigo en Malchaz keken ingespannen naar de ruiter.

‘Die ... Wie zou het kunnen zijn? Het lijkt Murzakan Revia wel,’ zei Gigo.

‘Dat is hem zeker, hij draagt ’s winters en ’s zomers een viltwollen mantel,’ bevestigde Malchaz.

‘Murzakan Revia? Nou, vrouwtje, is er nog wat van de ghomi over? Hoe zit het met de kaas?’ vroeg de oude man.

‘Ik heb nog twee scheppen ghomi, en ook heb ik nog kaas, maar dat kunnen we toch niet maken, een vreemde gast zoiets kleins aan te bieden. We moeten hem niet beledigen, probeer hem dus maar niet uit te nodigen,’ onderbrak zijn vrouw hem.

‘Dat zijn jouw zaken niet, vrouw! Nou, mijn zoon, ik wil Murzakan een beker wijn aanbieden. Hopelijk zal hij dat niet weigeren. He-he, nou, ik ben er wel mee van geworden!’ zei de oude man kreunend, stond langzaam op om de naderende gast te ontmoeten.

Binnen een paar minuten kwam het volbloedpaard in galop aan en stopte bij de moerbeiboom.

‘Vergeeft u me mijn brutaliteit, heer Murzakan,’ verontschuldigde de oude man zich. ‘Maar u bent opgegroeid in onze familie en ik hoop dat u uit eerbied voor mijn grijze haren onze uitnodiging niet afslaat en met ons een bekertje wijn wilt drinken.’

‘Met veel plezier, mijn beste Tagoeï. Ik ben blij jou en je hele gezin in goede gezondheid te zien. Ik ben erg dankbaar voor de uitnodiging,’ zei de gast en stapte van zijn paard af. Hij nam zijn viltwollen mantel van zijn schouders en hing hem over het zadel. ‘Ik heb geen zin om hem netjes op te vouwen, want ik draag hem altijd. Wat

kun je daaraan doen? Voor iemand als ik die altijd onderweg is, is het een noodzakelijk voorwerp.'

'Dat klopt mijnheer, moge God uw dagen verlengen! U heeft zeker wel eens dit gezegde gehoord: 'Als je het dragen van een mantel beu bent, bind hem dan aan een ploeg, dan sleep je hem maar mee!' Komt u bij ons zitten,' nodigde Tagoeï de gast respectvol uit.

'Goeiedag, mijn beste Tagoeï,' zei Murzakan en trad statig naar voren. Hij was lang en breedgeschouderd. Achter op zijn rug hing een prachtig geweer uit Istanbul. Eén pistool hing achter aan zijn brede riem, terwijl een andere vooraan hing. Aan de zijkant hing een sabel. De gast had een manhaftige en opgeruimde gezichtsuitdrukking.

'Nee, nee! Ik zweer bij je leven, ik ben zo'n eer niet waard,' riep de oude man uit.

'Ik smeeek het je,' hield Murzakan vol.

'Nee, ik zweer het op het leven van mijn kinderen!'

Na veel overreding en smeeekbeden stemde Murzakan er uiteindelijk mee in om aan de uitnodiging van Tagoeï gehoor te geven. Daarna nam de gast zijn geweer af, zette het tegen de stam van de moerbeiboom, waar nog twee geweren stonden, van Tagoeï en van Gigo.

Murzakan voegde zich bij de boeren die aan het lunchen waren. Hij nam een nog warme ghomi, nam er een

heerlijke, verse sulguni-kaas bij en begon net zo smakelijk te eten als alle anderen.

‘Vergeeft u me, mijnheer! God zal me straffen ... zijn we het wel waard u uit te nodigen? Hoe heeft mijn gekke oude man dit gedurfd, mijnheer,’ verontschuldigde Mzecha, de vrouw van Tagoeï, zich bij de gast.

‘Zeg dat niet, mijn dierbare opvoedster,’ riep Murzakan uit. ‘Zelfs Zijne Doorluchtigheid Prins Dadiani⁶ zou niet hebben geweigerd om van deze heerlijke ghomi en sneeuw witte kaas te proeven. Moge de Heer ons deze voordelen niet onthouden, en maak je geen zorgen over de rest, mijn opvoedster. Wat kun je liever wensen dan zo'n traktatie,’ riep Murzakan uit, terwijl hij niet ophield met kauwen.

‘Ik kan wel in de aarde wegzinken! Als ik het had geweten, had ik een kip klaar gemaakt.’

‘Genoeg hierover, vrouw. Hoezo een kip en nog eieren erbij? Wij hebben wat we hebben, niets meer,’ zei Tagoeï. ‘Murzakan is onze naaste en hij zal ons niet veroordelen. Zelfs al zouden wij geen ghomi en kaas hebben gehad, maar alleen een droge korst en deze door God gezegende drank,’ wees Tagoeï naar de kruik, ‘dan zou ik me nog niet

⁶ De familie Dadiani is een sinds de 12e eeuw in Mingrelië gevestigd oudadellijk geslacht. Zij waren de soevereine prins van de West-Georgische provincie Mingrelië.

schamen om een gast uit te nodigen die bij mij aan de deur zou komen, ook al was die een prins.’

‘Dat is waar, Tagoeï, waar wijn is, is alles. Jij hebt een verdomd goede wijn gemaakt, zeg. Je wist altijd al goede wijnen te maken. Is het Odzjalesji?’

‘Nee, Murzakan. Tegen u durf ik niet te liegen, want u bent opgevoed door mijn oom Oeta en mijn tante Tatia. U bent een nobele man en een echte wijnkenner. Ik zweer bij de kinderen dat hier wel Odzjalesji bij gemengd is, maar een veel groter deel komt van de Panesji-druiven.’

‘Ik zweer bij de ziel van mijn vader dat deze wijn niet onderdoet voor Odzjalesjiwijn. Je hebt gelijk dat ik wel verstand van wijn heb, maar geef iemand deze wijn te proeven en niemand zal zeggen dat het geen Odzjalesji is.’

‘Geliefde Murzakan!’ De oude man werd vrolijk. ‘De echte Odzjalesji zit in de kjevri – de ondergrondse aardewerken kruik, die ik aan de naamdag van aartsengel Gabriël gewijd heb. Gezegend zij zijn naam! Na het feest van de Maagd Maria wil ik op pelgrimstocht gaan. Als u daarna een keer bij ons komt, zou God werkelijk genadig zijn, want nu hebben we u niets kunnen aanbieden dat u waard is. Mijn domme vrouw heeft wel gelijk, want ik had u vandaag natuurlijk niet op deze armzalige maaltijd uit mogen nodigen. Dat is een grote brutaliteit van mijn kant, maar ...’

‘Dat is een grote brutaliteit,’ deed de gast hem na. ‘Waar heb je deze Abchazische verontschuldiging geleerd? Het belangrijkste is de gastvrijheid zelf, en niet de overvloed aan vlees en andere gerechten. Eerlijk gezegd heb ik al heel lang niet meer zo lekker gegeten. De gastvrijheid zit in uw familie. Zelfs al zou je me een bittere radijs hebben voorgezet, die zou nog zoet lijken, mijn beste Tagoeï,’ zei de gast en nam een rietbeker vol wijn in zijn hand. ‘Moge God en Sint-Joris (Georgius) jou en jouw gezin behoeden voor alle tegenslagen. Wat de wijn betreft, is zelfs pure Odzjalesji niet beter dan deze wijn! En de kleur is als die van zuiver granaatappelsap! Gezegend zij de wijnstok die deze wijn jou schonk,’ zei de gast en dronk de rietbeker leeg.

‘Wees gezegend,’ zei de oude man.

‘Tagoeï, is deze jongen ook van jou?’

‘Ja, mijnheer, dit is mijn zoontje,’ antwoordde Tagoeï en keek de jongen liefdevol aan.

‘Kijk eens aan, wat heeft deze oude baas op zijn hoge leeftijd nog gepresteerd?’ - De gast maakte een grapje.

‘Dit, mijnheer, is de schuld van deze arme vrouw! ‘Je bent te oud, je bent te oud,’ zei ze, en ik heb haar laten zien of ik oud ben of niet! Ha, ha, ha!’

‘Stik jij maar! Je verdomde mond zou met aarde moeten worden gevuld,’ antwoordde de vrouw verontwaardigd en trok zich blozend terug achter de moerbeiboom.

De gast barstte in lachen uit. De zonen van Tagoeï moesten ook grinniken.

‘Wacht even, laat me het wieden gewoon maar afmaken!’ riep Tagoeï opgewekt uit. ‘Ik zal je eens laten zien hoe oud ik ben!’

‘Maakt niet uit, lieve opvoedster, je hoeft je niet te schamen! Hij maakt maar een grapje. Godzijdank, je zoons zijn echte Tariëls⁷, laat niemand het wagen - ze zullen zijn neus breken,’ spotte de gast.

‘Ik hoop dat je de Pasen niet zult halen,’ bromde de vrouw.

‘Laten wij niet over anderen praten, opvoedster, je kunt ook nog door je jongste zoontje beschermd worden. Hij kan zijn vader met een stuk touw vastmaken. Zo is het toch, jongen?’ vroeg de gast speels aan Chvitsja.

De jongen keek de gast glimlachend aan en keek toen met tranen in zijn ogen naar zijn vader...

⁷ Tariël is de held van een Georgisch nationaal epos ‘De ridder in het panterverl’, geschreven door Sjota Roestaveli, een Georgische dichter uit de 12e eeuw. De naam Tariël staat synoniem voor moed en nobelheid.

‘Mijn zoon zal me niet teleurstellen!’ zei Tagoeï en streekde het kind over zijn hoofd.

Iedereen werd weer vrolijk en de maaltijd werd voortgezet.

‘Vertel eens, mijnheer Murzakan, u komt overal, is er nog nieuws in de wereld? Het lijkt erop dat het de betere kant opgaat. Zeker, de Heer is genadig, moge zijn naam gezegend zijn,’ zei de oude man en sloeg een kruis. ‘Is het waar dat prins Dadiani en de koning vrede met elkaar hebben gesloten?’

‘Zo wordt het gezegd, en het lijkt zo te zijn,’ zei Murzakan op serieuze toon. ‘Tot nu toe is onze Otia Dadiani trouw aan de koning. Als de duivel hem maar niet misleidt en hem dwingt om zijn eed te breken. Maar nu, om de waarheid te zeggen, is hij de koning zeer behulpzaam. Prins Guriëli⁸ is ook zachtaardig geworden en is niet langer gevaarlijk. Alleen Rostom, de hertog van Ratsja⁹, maakt problemen. Deze duivelse handlanger kan op geen enkele manier tot rust gebracht worden! Maar als koning Solomon erin slaagt om Rostom neer te slaan, geloof me Tagoeï, dan zal in ons land dezelfde vrede en rust worden

⁸ Het huis van Guriëli was een Georgische prinselijke (mtavari) familie en een heersende dynastie (hertogen) van de zuidwestelijke Georgische provincie Guria.

⁹ Ratsja is een historische regio in noordwesten van Georgië.